

ПОЗИЦІЯ щодо врахування гуманітарних питань жителів тимчасово окупованих територій України під час перемовин

Останні тижні світ знов обговорює питання можливого перемир'я на полях російсько-української війни. Цього разу процес політичних перемовин, який зазвичай є доволі закритим, супроводжується суперечливими інформаційними повідомленнями в медіа. «Обмін територіями», зняття санкцій, нейтральний чи позаблоковий статус як можливі поступки з боку України та партнерів звучать усе частіше як шлях до «замирення». Однак у медіа не звучить питання майбутнього жителів тимчасово окупованих Росією територій України (далі — ТОТ України).

Ми, представники організацій громадянського суспільства, вкотре нагадуємо: **питання забезпечення прав та інтересів жителів ТОТ України мають бути частиною домовленостей у межах перемовного процесу і вимог до РФ як окупаційної держави.**

Становище українських громадян, які проживають на ТОТ України, є дуже складним. Російська влада ніколи не розглядала окупацію українських територій як тимчасове явище, що підтверджує послідовне поширення на ТОТ України правової, економічної, освітньої, культурної, соціальної, медичної та інформаційної систем РФ. Росія систематично нав'язує своє громадянство на тимчасово окупованих територіях, впроваджує політику масової націоналізації майна, викрадає, позбавляє волі та катує цивільних. Росія продовжує практики депортації, індоктринації, мілітаризації та передачі в російські сім'ї українських дітей, яких, за оцінками громадських організацій, в окупації залишається близько 1,6 млн. Окупаційна держава, всупереч міжнародному праву, мобілізує до лав збройних сил РФ громадян України, які проживають на ТОТ України, зокрема й через механізми примусової

або прихованої мобілізації, проводить регулярний призов на строкову службу на ТОТ України. Росія робить усе, щоб продовжувати війну та нищити зв'язок жителів тимчасово окупованих територій з Україною.

Збереження режиму окупації значної частини території України призведе до погіршення становища українських громадян, які залишаються там. Відкладення процесу повернення юрисдикції України на цих територіях призведе до того, що Росія продовжить винищувати все українське, що там залишається, а гуманітарна ситуація стане катастрофічною.

Ми усвідомлюємо, що **лише повна деокупація території України призведе до відновлення та захисту прав громадян України**. Водночас доки триває окупація, окупаційна держава має забезпечувати дотримання норм міжнародного гуманітарного права. Відтак ми вважаємо, що частиною перемовин із Росією щодо припинення війни (перемир'я, «заморожування», припинення вогню чи іншого процесу незалежно від його назви) має стати забезпечення базових умов для жителів ТОТ України. Це має включати, але не обмежуватися, такими кроками:

- 1) звільнення всіх цивільних осіб, свавільно затриманих представниками збройних сил РФ чи окупаційної влади на ТОТ України, та повернення громадян України, депортованих до РФ, у тому числі дітей;
- 2) припинення застосування РФ практики насильницьких зникнень, незаконного затримання, кримінального та адміністративного переслідування громадян України на ТОТ України, яка застосовується як інструмент створення атмосфери страху та політичного тиску;
- 3) визначення тимчасової лінії розмежування та встановлення тимчасових КПВВ для забезпечення можливості в'їзду-виїзду з ТОТ України на територію, підконтрольну Уряду України, й у зворотньому напрямку (гуманітарні коридори);
- 4) надання з боку РФ гуманітарного доступу для міжнародних організацій на ТОТ України з можливістю прямого безпосереднього надання гуманітарної допомоги громадянам України;
- 5) надання наявної інформації та доступу на ТОТ України пошуковим групам для встановлення місцезнаходження осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;
- 6) забезпечення присутності незалежних (не афілійованих із РФ) міжнародних спостережних (моніторингових) місій на всіх ТОТ України, зокрема для моніторингу стану дотримання прав людини;
- 7) розмінування території населених пунктів і цивільної інфраструктури на ТОТ України;
- 8) припинення практики нав'язування громадянства РФ; забезпечення для громадян України можливості проживати на ТОТ України без вимоги отримання паспорта громадянина РФ чи будь-яких інших документів від влади РФ, якими вона надає «право проживати» на ТОТ України відповідно до незаконно розповсюдженого на ТОТ України законодавства РФ;
- 9) забезпечення безперешкодного доступу громадян України, що проживають на ТОТ України, до медичних послуг, соціальних і пенсійних виплат, освіти, реалізації права власності, свободи пересування, незалежних джерел інформації;

10) забезпечення реалізації права громадян України, які були примусово переміщені до РФ чи в межах ТОТ України, повернутися до своїх домівок на ТОТ України чи виїхати на підконтрольну Уряду України територію.

Ми закликаємо всі сторони перемовного процесу враховувати інтереси громадян України, які проживають на ТОТ України. Ми переконані, що саме в межах перемовного процесу представники української влади та партнери мають чітко сформулювати вимоги до РФ про гарантування виконання вимог міжнародного гуманітарного права щодо захисту цивільного населення. Ці вимоги мають бути не лише висловлені, а й закріплені в будь-яких мирних угодах чи документах, що будуть підписані між сторонами. Лише враховуючи ці правові гарантії ми зможемо забезпечити мінімально необхідні умови захисту тих, хто залишається на ТОТ України, як проміжні результати на шляху до справедливого сталого миру.

12 серпня 2025 року

Центр прав людини ZMINA

БФ «Схід SOS»

БО БФ «Стабілізейшен Суппорт Сервісез»

ГО «Донбас СОС»

Громадський холдинг «ГРУПА ВПЛИВУ»

Кримська правозахисна група

ГО «КримSOS»

БФ «Право на захист»